

СТАЛИН АТТЫГ КОЛХОЗТА ОГУРЕЦТЕРНИ—МАЙ БИРНИЦ БАЙЫРЛАЛЫНГА

Кежээки саалда мурнунда

— Сөөртүп өкөлгөн кукуруза ам төндү, сизге инек шөөлүт чий аар эвес, бо кукуруза дээрге инекке магалык-ла чөм-дир!

Оон-биле журажып таныштывыс, ферманын дээр саанчымы Елена Семеновна Соколова болду. Эрткен чылым ол бир инек бүрүзүндөн-не 1470 литр сүтү саап алган. Оон саап турар инектеринин күш-ленгеле шымырак, оларны кышкы үеде эртең, кежээ чөмгөрүп, чылым сүт-биле суггарып, хонар черин арыг-шевер тургузуп турар.

Областын көдээ ажил-агый мурнакчыларынын чөвүлө хуралына кирип чораш, ол хун чаа келген, ферманын мурнакчы саанчыларынын бирээзи комсомолчу кыс Оюн Билекмаз-биле база журашкан бис.

— Бо кызын инектеринге кукуруза сүлөзү, сула, саван, сизге чидиртип, хүнде үш кочалдан эвээш эвес сүтүн ижиртип турдум. Эртең инекти салган соонда оларже үндүрерде сула-биле чөмгөрөш, суггаргаш үндүрүп тур бис.

Бо анык кыс төрөөн колхозунга мал ажылын сайырдырынын хөмчөгөргө дугайын сонугурагычы-биле чугаалап турду. Колхозка эгир-сүткүр инекти сайырдырды, 1961 чылда мал чөмү культуралары 400 ганы тарып, кукурузанын тарыла шөлү эртең чылда турганындан ийи каттап көвүдөр. Болдунуң ажил-хөмчөгөргө аныкшылдык анык саанчы ол дугайын эки билди.

Оларын ажалдап турары бо ферма колхозтун Могайла болгаш Шанганда сүт-бараан фермаларына болаарга, сүт саалазынын талазы-биле дээр көргүзүлгөни чөмүл ап турар. Эрткен чылым бо үезинге дензөргө, ук ферма 1100 кг сүтү азыр саап алган.

Чурукта: Сталин аттыг колхозтун төп сүт-бараан ферманын мурнакчы саанчылары Е. Соколова биле О. Билекмаз.

— Кызыл хоорайнын чонун эрте быжар нога-биле хандырап деп чүве—амыр эвес ажы-хөмчөгөргө. Чонун негеделин хандырап ыш-каш чагай чүве кая турар. Хоорайны эрте быжар нога-биле хандырапчыне совхоз бо чылым эгелеп киргени ол...—деп. «Межегей» совхозтун директору Валентин Гаврилович Пашенко бис-биле беседазынга чугаазын ыччар эгелээш.

Сүт-бараан ферманын чанында ногаажылар шөлүгө бардывс. Кел чөрүл-ла улут шил бажынын көрүп кааптывыс. Ол дээрге, иштинге ажыглар шөлү 308 дөрбөлчүн метр чөмүл турар, ногааны чылым чөргө өстүреринин бажыны чүве-дир.

— Огурецтери—Май бирини байырлаалынга чуртакчы чонга чөм кылдыр тудар бис!—деп, огород бригаданын бригадирин Мария Рязанова биске чугаалаан. Ол шынал-ла ыңдыг. Апрель айнын ортан үезинде рединс чөмгө хөргөлтүрүн эгелээр, а ай төңчүзүндө, май бирини байырлаалынга уткуштур огурецтерини ап эгелээр.

— Огурецтерини ап эгелей бергенде, бистер 3—4 хонгаш-ла 2—3 машина чаа ногааны Кызыл хоорай-

че түдүрүп чорудар аргалыг болур бис—деп, Валентин Гаврилович биске чоргарал-биле меделгелээш. Телиптерин чанында огород шөлүндө парниктер салдыр эгелээр. Ында 1000 рамаларын иштээр 38 парниктер бар. Ынчангаш совхоз ногаа белеткээр талазы-биле бо чылым буртуңгар шиттирлиг базамын кылдыр.

Дашчылар бригаданы (удуртукчузу эш Лесовский), бысанчыларын (удуртукчузу эш Черешкевич) тем-

лицины январь айда тудуп эгелээш, ам дозуп турары тудуп ажылындыкы бөдөк темпин болур. Ук телицины кылганы дыка эгитиг. Овалдык котелдан бердинип турар. Телица иштинин чылымы таарыштылары-биле термометри ында аскаан. Унуттерини үнүжүгө эң чугула чүдүлдерин бирээзи чырык база чөтчир.

— «Кызыл партизан» совхоз бистинде ышкаш телицины база тудуп турар. Эрте быжар ногааларын өстүреринге бистин ийи ажил-агыйларын киргени ол. Эске ажил-агыйлар бистерини үлөгөривис-биле эрте быжар ногаалар өстүреринге шиттирлиг туданырлар. Ынчангаш келир чылым бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга телицилар тудунган турар дээринге шуут бүүрээр мен. Бистер база-ла эрте быжар ногаалар өстүрер баазавысты алдыр аптар бис—деп, директор эш Пашенко бис-биле чугаалажымын чылымни туннелинде меделгелээш.

Чурукта: парниктерге биологтук чылыдылганы белеткеп турары.

Тракторлар—оттулар ыяш белеткелинде

Бистин «Совет Россия» көдээ ажил-агый аргелинин механизаторлары болгаш тараажылары чөм чылым үшкү чылымын чызынга бурун белеткелдериге журажыра-биле эдөөн ажыларын кылганнар. 12 тракторларын бурун септээш, № 1 трактор-хөвү бригаданын бригадирин эш Михайлова болгаш № 2 бригаданын бригадирин эш Агапов оларнын эргезинге берип каан. Ук штер чакса белеткеп каан тракторларын канчаар каалап турарын сонугу-гаваз аргакч апарган.

Колхоз төвү Ары-Бажы суурну дургаар болгаш доора кудумчуларын чүдүктүр дуглап барган. Чанында «л. кургаг чүдүк дүжүрбөөн бажык чөк чыгып. Ол хамык чүдүк кайын кээп турарыл!

Колхоз төвүндө 12 километр чөдө Влжиктин-Боом элимнин дымтары Ары-Бажы суурга чөмүл келгенер. Механизаторлар-даа, колхозчулар-даа демги тарылыга кирерин-биле белет-

кеп каан тракторларын алгаш, оттулар-даа, чамдыкта тудуп-даа ыяжы сөөртүп турарлар. Оон ынай тракторларын тайгадан ыяш сөөртүп, турарына ажыглар чорукту бригадирин Михайлов биле Агапов олар сок-салдырмаама чөк, боттары чөпшөөр берип турарлар. Оон ынай тракторларын эдилээниги, кывар, чаар чүдүлдерин ажылаанын чырыгалын тыртып ап турары билдинмес.

Бригадирлер чурумну үрөп, техниканы өскөрө ажылап турда, оларнын эдер, хай дээр чөм—колхозтун баштар чөм, оон даргазы бар-ла болгай. Колхоз даргазы Владимир Федорович Дубатов сонугуттургаш, ажылап эгелээндөн бээр эдөөн үе эрткен. Ынчалза-даа чакыт тарылыга белеткеп каан техниканын эдилени болгаш магаланын хайгаара талазы-биле кандыг-ла кемчег албаан. Оон туржук, колхозтун чиник машинасын бодунга быжылап алган. Балгазын биле Ары-Бажы суурнуң

аразы 12 километр. Чиник машина дарганы эртен барып Балгазында «чалап аар» (эш Дубатовтун бажыны ында). Ол-ла машина дарганы дүште барып чөмгөрө, а кежээ чөмүл каар. Ынчангаш балгалтерия чөмүл машинанын Балгазын-биле аразынга маннаарынга хөргөтүп «шоолот эвес, чүтлө 800 кг» бензинин айла чырыгдарын көргөн.

«Ары-Бажы суурда, колхоз төвүндө бажык чөк болгаш, аргакчотун кырылган эш Дубатов ынай-бөөр шалп тур бөөр» деп айтырып үнөр чадавс. «Колхоз даргазы кандыг-ла бажыга чуртап болур ийин!» деп бистер байлалды биляр уаус харылаар бис.

«Владимир Федорович! Дүргөн бээр көжүрө, колхозчуларын аразыне киринер, олар-биле калы ажалдап, чуртаңар. Ажы-хөргөткү халга бүрүн алгаш, амаа ээ болунар!» деп колхозчуларын сөзү бо.

К. КОНСТАНТИНОВ.

Ынак мергежилим

Бистин совхозтун туснай эртемнигерин аравыста сумелешкөш, ветеринария хөмчөгөргө ботандыра-ры-биле аравыста хуваалданы кылдывыс. Бисте ам шээр малдың олдаашыны түлүн чоруп турар. Мени Нара-Чырааның хойжуларынга быжылаан. Төрүүр 3500 ажык баш хойларывыстың ам 60—70 хуузу олдаан. Хойжуларын кызыманкай күш-ажылынын болгаш зооветеринария хөмчөгөргө эки тургусканывыстың ачызы-биле хойларывыстың баштайгы олдаашынында чангыс баш-даа хорамча чөм, эки турар бис. Малдың чаш төлүн мени ап турарывыс—бистерин, туснай эртемнигерин болгаш бугу совхозтун коллективинин кемингүрөнин өртүп турар. Хойжулар Оюн Напшык-Нара, Манай Корбу, Оюн Дамы-Саң оларнын кайызын-даа ноданында 400—400 ажык хураганнар эки дозуптур турарлар. Оон ынай, бисте 100 ажык инектер бызаалаан. Оларнын төлү база четче алдынган.

Совхозтун зооветеринарчылары бистер чөдү чылым үшкү чылымда малдың баш саанын мени тургузар, ылангыч алдынган чаш төлү мени дозуптурар деп соролгань салган бис. Бисте зооветеринарчыны үлөгөрлик чорударынын бүгү аргалары бар. Малга четчир чөм-хүнзүмн, үлөгөрлик намаа-хорая четчирин-биле бар. Бистин хойжуларывыс бо чылдан эгелээш, хойну боттары тарып бооздарыне кирерлер.

Бистин совхозтун зоовет туснай эртемнигерин мал ажылын эртемге үндөйлөп чорударын эгелей берген. Ол эгелээштинин бистин Төрөөн чуртууна хөй-хөй тонна эгитти, сүтү болгаш дүңгү бээр талазы-биле таңдычыларын хүлээлгезин күүседиринге улуг дуза болур.

О. ТЕМИР-ООЛ, «Кызыл партизан» совхозтун мал өмчизи.

Амыдырал айтып берген

ЧҮГЛЕ ОҢГАР-ХОВУГА ЭВЕС...

Эрткен чылым бистин колхозка кол тарыла шөлү—Оңгар-Ховуга турган. Амаа тектар бүрүзүндөн ортума-биле 12 центнер дүжүтү алган бис. Ынчалза-даа өске чердерден оон-даа кузу дүжүт алдынган. Чүге мынды болганмы? Тарыла шөдөр чөмүл чөмүлдер ажылы хөвү бергалалары харылаар журажук тургаш, амаа, кандыг чөмүлчидилгелерди, чеже хирен төгерин планнап алды турган, оон харызы-биле чамдык черлерге чөмүлчидилге барыла төктүмүзөн. Оон ынай, суггаргалыг тарыла шөдөр суггаргалык бригадалар кичээлгей салбайн, кадан-на чөм чыарын манай, олутпаш-шүшпөн ажылап келген.

Ам бо чылым биске бүгү-ле культураларын нити шөлү 5000 га болур (1960 чылда 3000 га турган). Кукуруза болгаш мал чөмү культураларын шөлү эрткен чылдазында ийи каттап көвүдөр. Тарыла шөдүнүч кемчелги улам-на көвүлөп, биске бо хире харысалгалыг ажил-хөргөткү дагып турар чүве болганда, бо чугула ажылы канчаар организастарынын аргаларын колхозчуларын ортузунга каш уаза чугаалажып көргөн бис. Шөдөргө чөмүлчидилгелер сөөртүп төгөр ажылы нити бригадала эвес, а туснай ийи бригадала дааскан. Оларда машина-чөпөсти, ажылычын күжүн быжылап берген. Олар ам бо хүнде өдөк, хүр сөөртүп турар.

Биске чигир сөкөлүзүн бир-ле дугаарында тарып эгелээр. Тараажыларын мөөн мурунунда өстүрүп көрбөөн ол чаз культураны тарып өстүрерин кымга дагылаар деп айтырынын колхоз баштары черинин хуралында-ла, партия организастарынын бюрорунга-лаа чугаалашкан. Сөкөлү тарып шыдаптар, оон бөдүн аргаларын билди кижилер бисте чөк болган. Ынчангаш сөкөлү тарып кижилерин район төвүгө болур сөкөлүчүлөрүн семинарынга өөредир бис. Кукуруза биле сөкөлү тарып турары туснай эвенон организастаан. Оон ажылын удуртуп тракторист, коммунист эш Чырта-оолга колхозтун партия организастарына дааскан. Кукурузаны эки суггатын чөргө тарырып көрдүнгөн. Шанганнин эрги бугазы сөөлү чылдарда ажалдаптынмай чыткан, ынангаш ук бутаны эде кылып ажалдага кирер, оон чаны ол

дүрүп алгаш чоруп турдулар. Кежээки саалда удавс эгелээр, ынангаш инектерге чидиртир-биле белеткээш оон-ла-дур.

Саанчыларын бирээзи — узун дүрү-сыныгы, калбак ак арынныг кижжи носилканын кажаага чөмөп кааш, мынча деп магалдап чугаалайдыр:

Техниктиг культуралардан бо чылым мотарын Кулузунга тарып, чүге дээрге оон чанынга колхозтун малчыларынын кол кезин турар. Мөөн мурунунда малга чидиртир-биле мал чөмү культураларын 60 км хире черден сөөртүп ап турган болза, ам ол аразы каш-ла километр апар.

Бистин механизаторларын чүткүлдүт ажылынын туннелинде, чакы тарылыга белеткел ажылынын хуузазынын бетинде доозулган. Ам тракторлар, андазыннар, чажар машиналар, илдерлер дөргөзи септелтинген, үрөжүнөр бүрүнү-биле четчир. 37 механизаторлар чакы тарыла үезинде ажалдаарлар. Трактористтер Доржу Седен, Калинин Николай олар септелге үезинде эне-мурнакчы ажалдап турганнар. Механизаторлар недела саанында-ла ийи уаза чымып кээп, амаа машина-тракторларын септелтиргени, ажалдаа эдиленинин дугайын өөрөңчү доосканнар.

Чүтлө Оңгар-Ховуга эвес, а өске-даа шөдөргө чеже хире машина-техника, ажылын кижжи ажалдаары ам биске билдингир. Ону биске амыдырал айтып берген. Бүгү-ле көдээ ажил-агый культураларынын дүжүтүн бедиринин талазы-биле СӨКП ТБ-нын январь пленумунун шиттирлерин сүтүсөтпөшөөн, бо чылым Төрөөн чуртка 1000 тонна тарыан, 10 тонна ногааны, 40 тонна картофельди саар улуг хүлээлгени күүсөдир журажук бис.

МАЛ АЖЫЛЫНДА СОЛУГАВЫС Мурунунда турганы ышкаш, бистин колхозтун мал ажылынын кол алдыры кой ажылы болуп артып турар. Хойнун уксазын экижидеринче, оон продуктулуун бедирининге салгып салбайн турганывысты ажы-биле минияр хөргө. Тарыла шөлү улугатырып, кукурузаны болгаш мал чөмү культуралары тарырынын эрткен чылда турганында көвүдөрү биске малдың баш саанын өстүреринге улуг ажыктыг болур.

Чокта чаа хойжу Арыттай Оюн-

нун сааныга колхозчу хойжуларын хуралы болган. Хой ажылыне сагыш салбас чоруктарынын дугайын анаа хойжулар ажит-чакыт чөмү-биле шүгүмчүлөп, колхозтун хөвү чингө-нарны дүжүт кошкарлар-биле хайнагаштырамы чугула айтырып болур деп амаа шиттирлөөн. Оон ынай кыжын чаш мал төлү турар эки шынарыг кажааларын кылбайн турары тергини четпес деп айткан. Ажыла арга-дуржула колхозчушуунун дугайын мааза база чугаалашканнар. Хойнун чытыг семиртилгезин улам-на экижидерин-биле чылым Улуг-Хөм уунда, Кулузунда, Межегейде болгаш Шанган-Оруунда эки өт-сигенинг, суггатыг чайлагарын ажылаары чугула деп хойжулар саналап турганнар.

Эгир-сүткүр угларымыкынын инек ажылын сайырдырынын колхозка мөөн сонгаар-лаа ботандырып чорудар. Инектерин кукуруза, сула болгаш өске-даа холумак чөмөр-биле чөмгөрүп тургаш, оон алыр сүтү бистин саанчыларывыс амгы турганында көвүдөйлү болур арга бар. Шанганда болгаш колхоз төвү—Көчөтөө суурда фермаларга сар инектерин саны көвүлөп, мал кышпагалашканы колхозта нитиизин-биле эки эртип турар.

Тус-тус фермаларга кижизидилгелит болгаш организаст-массалыг ажылынын чорудары-биле колхозтун коммунистери аразында хуваажып алганнар. Оларын ажылынын туннели партия организастары өй-өйлөп үндүрүп турарын чурумчулукан. Колхозтун төп сүт-бараан фермазынга эрткен кууун сүт саалады куудулап, кажааларын септелгезин оожук чоруп турарын көргөш, ук ферманын ажылын сегидерин коммунист Салчак Бегитге дааскан. Ам ферманын ажылы экижээр: мал хур чык алып турар, бир инектен ап турар сүт саалады колхозтун өске фермаларына болаарга оон бедик. Саанчылар Е. Соколова, Д. Чеботова болгаш О. Билекмаз олар ажылыга улам-на мергешип ажалдап турарлар. Коммунист Бады-Чамбал Оюн, Мадыр-оол Оюн оларын хойжулар болуп ажылаары-биле чоруткан.

С. ОКТА, Сталин аттыг колхозта партия организастарынын секретары.

БЫЗААЛАРГА ЧЕМ КӨВҮДЭЭР

Сталин аттыг колхозтун бызаа ажаакчымы Мария Артемьева бызааларын чөмгөрүп дооскаш, оларын даштын чагай кажааже үндүрүп агааралар деп турда чурукка тыртырып алганмыс бо-дур. Эрткен чылым ол 70 бызааларын күштүт шымырак, калык кылдыр азырап дозуктурган. Бо чылым ол алды ай чөдир назымды 100 бызааларын өстүрүп, хонукта оларын бирээзинден-не 7000 грамм чөдир немелде деннин алырын хүлээнген. Хүлээлгезин күүсөдиринге ол бүүрелдиг.

— Мал чөмү культураларын тарыла шөлү биске бо чылым улам-на көвүдөр-дир. Ынчангаш бистин бызааларымыска бо чылым улам-на хөй чөм негеттинер апар. Ол дугайын ферма эргекчизи болгаш колхоз даргазы-биле чугаалашкан мен — деп, дуржугалыг саанчы чугаалап турар.

Оон азыралында тураар бызааларын күш-ленгеле шымырак, хүн-бүрү немелде денни нечеп, кыштын сооун шыдаммыккай эртип турар. Төрөөн чаш бызааларын баштайгы оон хонуктарда саанчылар ажалп турган, оон соонда ам бызаа ажаакчыныга хүлээлгит берип турар. Олар аразында бызаа ажалп талазы-биле ажылы мынчаар хуваажып алганнар. Оон туннелинде бызааларын тус-тузунда күш-шылдынын байланын билди алдыра оларга белен болгаш бызааларын мөөн, сонгаар азырап дозуктурарынын аргалары билдине бээр.

ҮРЕЛИП ТУРАП ҮРЕЗИН ДУГАЙЫНДА КАШ СӨС

Бистин номчукчуларымыс «Шынны» март айнын 15-те үнгөн дугаарынын дөркү арынын номчанын, ында Танды районда «Тилелге» совхозта харга бастырган үрезин тараанын чуртун көргөнү чугаажык. Бистин парлап үндүргөн чүдүлүстү болгаш фотообурдуудымыкынывыстын сөүлүдө чүү болганын көөрү-биле ук совхозка бо уазада база чордуус. Өскерилген чүве барык чөк болду. № 6 бригадала харга бастырган тарааны арылап эгелээш боордан башка, төп шанда үрезин тарааны камгалап алыр талазы-биле чүү-даа чүве кылдыман. Чакык хун караа чылааш, мурунда чурукта көргөнүвс ак хар оваа эрпип калган, ам арыг тараа боду көстүп турар апарган. Шаннын денискээринде эрөөн харнык хөлчүк суглары оваа-оваа кызыл-тасты, арбайын, чингө-тарааны, чумизаны шыгылып каапкан, аккан суг тарааны саалады аппарар турар.

И. М. Алымов мурунунда совхозтун кол агроному турган, чөкөтөн бээр совхозтун директору болу берген. Эш Алымов агроном-даа, совхозтун бүгү ажил-төрөөн харылаар директор-лаа болу бергеш үрезин тарааны камгалап алыр дугайында калыг-даа кемчег албайн турарын пат-ла кайган бис.

Ук совхозта тараа культураларынын үрезининден ангыда картофель үрезини база үрөйлүп турар. Үрезинге хөргөлгөри-биле 40 тонна карто-

фельди урган турган. Бир-ле көөрүгө, ол доңуп калган болган. 8 тонна үрезин үрөйлөп дөш актыны тургускан каа-да. Ынчалзажок калган ону хуваа фермазыныкы дагылап эгелей бөзгө 8 эвес, 21 тонна болу берген.

Үрезин материалдарын хамма чөк көрүп турары кем-буруулу хөргө болур дээрин Танды районун прокурору М. Е. Грачев СӨКП райкомунга илеткээ турган. Ынчалзажок бо талазы-биле кемчег алдыман. Ам район прокурорунун меделел бижини-биле таныжып көрөлинер.

Танды районун «Тилелге» совхозунга 50 тонна үрезин үрөйлөп дөш дугайында фактыны хылаанында илерээни бола:

1960 чылдын август, сентябрь айларда «Тилелге» совхозтун административизм совхозтун төвүндө 12 километр чөдө турар № 6 бригадала 1100 тонна кызыл-тасты оваалап каан. Ону ол цементли шанта уруп каан, чамдызы анаа-ла черже алып төктүп калган, үрезин тарааны кандыг-даа агротехникти чурумнарын барымдаалабайн, анаа-ла ажык черге чаш болгаш хар аразынга уруп каан.

Үрезинге хөргөлгөр тарааны уруп ажаларын шуут удуртуп, оон камгалайын шын контролдарын хүлээлгөн совхозтун кол агроному И. М. Алымов чүндү-даа кылбаан, үрезин тарааны шыгжаан черге 3 ай шитинде барбаан болгаш ол хт-

да 52 тонна үрезин тараа үрөйлөп, оон шитинден 33 тонназын малга чидиртип болур, беш тонназын үрезинге окта таарышпас деп доктаатканын, шөлчө чөмүлчү берген.

Үрезин тараанын үрөйленини дугайында буруулу кижилер болза совхозтун агроному И. М. Алымов болгаш шан эргекчизи О. В. Назынов-оол болуп турар. Бо айтырынын дугайында район прокурорунуң кеземче хөргөп көдүрүп турар.

Чурукта: төп шанда тараалар аразында агып чыдар хөлчүк суглар.

КАРА-ЧЫРААНЫҢ МАЛЧЫННАРЫНДА

Сосновка суурдан утеш, «Кызыл партизан» совхозунун Кара-Чыраада чурттап турар бөлүк малчыларына баар дээш чавылаш шаттар арасында кээде кээде оо бис Кара-Чыраага чокусуулап кээрге, оруктун ол-бо ийинде саралтар, оваа-оваа саванар бо-да көстүгөн турду. Оларнын чамдыкын чаа-ла аягылап эгелен, кыштактарга сөөртүп ал турганын инда истер херекчел чытты. Кара-Чыраанын хойжулары бо кыжын хоюн сиген болгаш саван-биле бунун хандыры, кыштын соогуун улуг бергелээшкени чока эрттиргени оюн-на иден. Ол эртен суурдан бээр үнүтеривисте, совхозтун ветехниги эш Оюн Темир-оол бо кыжын хойнун менди чыл ашканын, чаш хураганнары когарал чок камгалап алганын биске магадап чуугалап турган чүе.

Кара-Чыраага догайым бадимтымыс. Дөө-лө чыткылаан калбак-калбак шаттарынын арасында-лаа, оок электеген оргулажында-лаа хойжуларнын кыштактары бичин-бичин карарып көстүп чыткылаан.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕ. Хойжу Дунай Чараш-өөдүн аалына челе бериле. Чараш-өөл боду хураганнарын чегерген, оон дузалакчымыс каларчы чаш хураганнар нези хойларны сугтаргып, оон соонда оларны агты кажааже сүрүп кирип турду.

— Менде төрүү 666 хой бар, оларнын 256-зы төрөөн, оларнын иштинде 9 хой ийестеги, агызгагылары дегерези менди азынган ийин—дээш, Чараш-өөл челишкенин ажилына сеткил-сагыжы өөрүп, чалагай кажаа иштинде дешкилежип манашкан, бир ай кара-кара хураганнарже айтыт.

— Ховнар бо кыжын чутка алыспаан, чаш хураганнар база бунун камгалагынан-дыр, мычарга аялга челишкенин дугайын чуугалап көрүңөр?— деп оон айтырдымыс.

— Бо кыжын ховвуска немелде чем кылдыр ситен, силос чадирттып кыштадымыс, олар бисте ам-лаа хой. Оон инай күстен бээр оларларны каш улаа солуп кедиле. Чамдык оларларнын ха-

рын трактор-биле залбылап эшкен бис, иныг чегерге хой амдырап олттар боор-тур. Бажааладымыс чыгып, делем, бо талазы-биле бисте четпес чүе чок.

Эрткен чылын хойжу Чараш-өөл чус хойга онааштыр 102 хураганны камгалап, бир хойлан-на 2,5 кг дүктү кыргып алган. Бо чылын оон алган бедиткен хүлээлгези мыным: чус хойга онааштыр 125 хураганны ап, хой бургуунын 2,7 кг дүктү кыргып алды.

Чурукта: Дунай Чараш-өөл хураганнар чегерип тур.

АЖЫЛЫГА МЕРГЕЖИЛ. Дунай Чараш-өөлдүн кыштааннан ийи километр хире чеге районун мурнакчы хойжуларынын бирөөн Оюн Кашпик-Кара чурттап оор. Оон кодан хов бо кышты база-ла менди ашкан. Төрөөн 553 хойларнын хураганнарын шпунтузун камгалап алган. Бодунун ажилына мергежил анаа мычар дузалаан.

Дузалакчымыс Салчак Эмер-өөл-биле кады. Оюн Кашпик-Кара хойларын чегерерини аргазын

мычар чурумчудуп алган: чаа төрөөн болгаш оон мурунда төрөөн хойларны ийи мычаш, тускай кажааларга тургускаш чегерер. Хураганнары база-ла агызгангы клеткаларга тургузаар, чылым хуннерде оларны лаштыгаа агаралдыр. Кыштаг чанында кукуруза силосуун элөөн хой курлары ам-лаа бар, оон сөөртүп ап, хойларга чырттып келген.

Мында чурттап турар малчыннар чыгып, чырык бажынарды, радиоприемниктерин. Бис Оюн Кашпик-Карадын бажынына баргаш, оон өг-бүдөз радиоприемник динна орду чуртка тырттырып алганымыс бо-тур.

НУЗЕНЧИГ БОДАДАР. Тус-тус хойжуларга быжылаан хой санын үрүмек экон хойларны ажап турары экономика талазы-биле улуг ажыктыг эвес бооп турарын практика көргүзүп турар. Хой ажылында малчын кижинин кужун болгаш кодан бургууна чарыгаларын ап көөр болза, кыш-ажылга бугурукчулуг чорук чарыс, ажылды организаастары чаа мурнакчы арга-

дуржулгалар-биле байлак эвес болуру бадимтыг. Мычангаш хой ажылына механизаттыгтан бригадаларны тургузуп алган чурттуун мурнакчы хойжуларынын улутерин өдөрбашаан, бистин об-ластын «Өк» совхозунун хойжулары иныг бригадаларны организаастап алганын билер болбайт бис.

«Кызыл партизан» совхозтун Кара-Чыраада сес кодан хой бар, оларны сес хойжу өг-бүлө хүлээнип алган ажылдап турар. Оларнын аразы чок болгаш аразында харылажыраа эпит. Ол мычар хой малга тааржыр агы, кангы өг-сиген хой курлары-лардыг. Амгы үеде кыштаг бүрүзүндө бажынар, экижидир туттунган кажалар бар. Мычангаш Таңды районга бир-ле дугаарында Кара-Чыраага механизаттыгтан хойжу бригаданы тургузар дугайында айтыргын СЭП районунун болгаш райкуксомунун шитпирлеп турары кончут чөптүг. Ону Кара-Чыраанын малчынары улуг күзөл-сору-к-биле деткип туралар.

Чүнү билип алган бис

Бистин техникум «Кызыл партизан» совхозту шөкө алган, мычангаш бистин студенттерин Кара-Чыраада чурттап турар малчыларга кээп, оларнын ажылына ээлчег баугар дузалажып, дежурныйлап туралар. Малчынын ажил-амыдыралы-биле тапкыр, оон-биле кады чурттап турарга кончут солун-тур.

Маңа челип кэринице совхозтун дуржулгалыг хойжузу Оюн Кашпик-Кара биле оон дузалакчымыс Салчак Эмер-өөл олар боттарынын кычар ажилдап турарын биске чуугалап бергенер.

Тандычыларнын хүлээлгезинде

Тандынын көдөз ажил-агы ажил-ишчилери көдөз ажил-агы продуктуларын бугуруу талазы-биле боттарынын бар аргаларын болгаш курларыларын санап көргөш, 1961 чылда моон адаанда хүлээлгезини колхозтар, совхозтар айы-биле алганын, ун районнун көдөз ажил-агынын мурнакчыларынын чөвүлө хураалында алган хүлээлгезинде бижип турар.

Тараанын гентар бургуундан ортумак дүмдүн 13 центнерин, силос салыр кукурузанын ногаан массазынын—300, чиге-тараанын—14, картофельди—125 болгаш ногаа аймаанын—100 центнерин алыр.

Бо чылын күрүнеге: 46,5 муң тонна тарааны, 2440 тонна ээти, оон иштинде хаваа ээди 580 тонна, сентту 3550 тонна, дүктү 192 тонна садар. Саар инентин баш санын 1960 чылда турганындан 18,2 хуу өстүр азы 5130 баш чедирер, 30 муң гентар кур черни андарар. Чигир сөйлөзүн 240 ганы тарааны. Механизаттыгтан, комплексилги 6 хойжу бригадаларны организаастар.

Оон иштинде: «Менегей» совхоз—күрүнеге 8,5 муң тонна тарааны, 410 тонна ээти, оон иштинде 104 тонна хаваа ээди, 1105 тонна сентту, 17 тонна дүктү садар, инентин баш санын 1123 чедирер, 40 га чигир сөйлөзүн тарыры, оон га бургуундан 150 центнер дүмүттү алыр, 7 муң га кур чер андарар, механизаттыгтан, комплексилги бир хойжу бригаданы организаастарын хүлээнген.

«Элегес» совхоз — күрүнеге 4 муң тонна тарааны, 460 тонна ээти, оон иштинде 115 тонна хаваа ээди, 670 тонна сентту, 71 тонна дүктү садар. Инек бажын 807 чедирер, 43 га чигир сөйлөзүн тарааш, оон га бургуундан 150 центнер дүмүттү алыр, 2 муң га кур черни андарар.

«Кызыл партизан» совхоз — күрүнеге 12 муң цент-

Мал болгаш чер ажылынын продуктуларын бугуруу улам ыңай көвүдөдир

Бо чылдын марттын 24-ге Таңды районнун көдөз ажил-агы мурнакчыларынын чөвүлө хураалы район төвүнө бооп эрткен. Ук хураалдын ажилына районнун чер болгаш мал ажилынын мурнакчылары, колхозтар даргалары болгаш совхозтар директорлары, бригадирлер болгаш ферма эргелекчилери, партия, совет активтери киришкен болгаш анаа СЭП обкомунун бирги секретары эш С. Н. Тона баш олурушкан.

Көдөз ажил-агы мурнакчыларынын район чөвүлө хураалына 1961 чылда районнун алган социалистик хүлээлгезини күсөдириниң талазы-биле практиктиг хемчеглерин дугайын чуугалаашкан. Бо айтыргы талазы-биле илеткеди Таңды район Советинин кукурузунун даргазы эш М. Б. Достан-оол кылган.

СЭП ТК-нын январь Пленумунун шитпирлерин, анаа эш Н. С. Хрушевтин чуугазын болгаш партиянын ээлчеглиг ХХII съездинин чыдырлар дугайында Пленумнун шитпирин Таңды районнун ажилчы чоннары улуг өөрүкү болгаш бедик көдүрүшкүн-биле уткаанын илеткечи демдегелен.

Көдөз ажил-агы талазы-биле районнун 1960 чылдагы түнелинде доктааган, чедимчелиг болган чамдык чүдүдери айтылгашаан, райондо «Менегей» совхозтун дузалакчы хойжузу Буулар Сендиг, саачылыгы Хромченко, Чаботаева, «Кызыл партизан» совхозта кукурузачы Н. Федосеевко, «Элегес» совхозтун саачымыс Нина Кармалитова, Сталин аттыг колхозтун хойжузу Оюу Арбытай, «Совет Россия» колхозта бызаа ажаакчымыс Раиса Билетмаа болгаш өске-даа мурнакчы малчынарынын, хову ажилчыларынын, механизаторларнын аттарын илеткечи адаан.

Оон-биле кады, уттурулган болгаш практиктиг хемчеглерде четпестерин бар бооп турганынын хараазы-биле, көдөз ажил-агы талазы-биле, ылангыч мал ажилында улуг четпестер бар болганын илеткеде демдегелтирген. 1960 чылда районга элөөн хой баш мал өлүп хо-раан, оон узамыннан район 450 тонна ээти, 100 тонна сентту болгаш 7 тонна дүктү чедир албаан. Малдын эдержилгенин районнун ажил-агыларында ала-чачагараашканын киргенинин дарыг четпестеринде төрүү инентин 22,4 хуу-

зу, хойнун—22 хуузу кызыраан. Эдержилге назылыг дүмүтүн төрүү инектерин колхозтарга чүлө 55 хуузу, совхозтарга—60 хуузу эдержилгеге кирген. Төрүзе чогуур хаваанардан 8700 хаваа оолдарын чедир албаан.

Төрөөн болгаш өлгөн малдын үчөт, медалерин кылбас азы шын эвес кылып турар чоруктар районнун колхозтарында барын эш Достан-оол тодаргай чижектерге көргүскөн болгаш көдөз ажил-агында бар өске-даа четпестерин чуугалааш, 1961 чылдын сорулгаларына доктааган.

Район бо чылын күрүнеге 2440 тонна ээти, 3550 тонна сентту, 192 тонна дүктү садар. Мыйтыгы бода малды 13, оон иштинде саар инентин санын 18 хуу, хойнун 15 хуу, хаваанын—40,8 болгаш куштуун—59 хуу өстүрер. Төрүү хойларын 20-ден эвээш эвес хуузу ийи катап төрүдөр, малдарын кызыраа чоругу-биле шитпирлиг демисежири, тарып бооздары арганы эч калбаа-биле ажылаар. Хойнун хей-нуруузу кыжын төрүү кылдыр эдержилгени организаастарын чуугалааш, бо хемчеглерин боттаңдырарына механизаттыгтан комплексилги хойжу бригадаларын организаастары улуг рольдуг болур деп илеткечи чуугалаан.

Мал ажилынын продуктуларын бугуруу талазы-биле айттыргы доктаашаан, районга бо чылын мал чегинге 3800 га кукурузаны, 240 га сөйлөзүн, мал чеми бойбуларын 9800 гектарын, нитини-биле 100 муң га көдөз ажил-агы культура-ларын тарыры чуугалааш, тарыры, хөп олтуртуп өстүрүп бугу культу-раларын үрелинерин дарыг четпестеринде чөвүлө хураалына киргизиле деп чедир-чөвүлө хураалына киргизиле деп чедир-чөвүлө хураалына киргизиле деп чедир-

тен турарынче ажылды күштедирерин илеткечи оозалап демдегелен.

Бо чылын районнун ажил-агы-ларын күрүнеге 46,5 муң тонна тарааны садар хүлээлгезин алган. Оуну кууседиринге га бургуундан ортумак-биле 13 центнер дүмүттү алыр. Маңа кол чүе болза чер ажилынын культуранын бедитери, үренин ажил-агынын экижидери, райончуткан сортуг үрени-биле тарыры агротехниканын чурумун шыңгыр сагыры болур.

Часкы тарылга белеткелинде четпестерин, ылангыч машина-техника-нын септелгезинде, чедимчидилге төгөр, бригадаларын, эвеноларын четпестер организаастар ажаада четпестерин илеткечи чуугалаан.

Илеткелинин төнтүзүнде эш Достан-оол районнун мурунда салдырган көдөз ажил-агы талазы-биле сорулгалары күсөдир дээш социалистик чарышты калбартырып чуугалааш, культура-чырыдымышын, садыг болгаш медицина албан чедирлерин часкы тарылга үезинде ажилын канчар организаастарынын айтырнын чуугалаан.

Районнун бүгү ажил-ишчилери 1961 чылда боттарынын алган социалистик хүлээлгезини күсөдириниң бугу аргалары бар болгаш бугу кушту, курларыларын четпестерин ажилдап тургаш, хүлээлгезин долдур болгаш ажыр куусеткеш, көдөз ажил-агынын кол-бол продуктуларын кийи бажына онааштыр бугуруу талазы-биле АКШ-ты чедер сорулгаларын шитпирлеринге үзүтү кирип, партиянын ээлчеглиг ХХII съездинин күш-ажыкты белеткелерин ужуражыр дээрин илеткечи бугуреткен.

Чөвүлө хураалга дыка хой мурнакчылар боттарынын санал-ооназын берип, районнун мурунга салдырган сорулгаларын күсөдириниң талазы-биле хемчеглерин чуугалааш-наар.

СЭП обкомунун бирги секретары эш С. Н. Тона районнун көдөз ажил-агынын мурунда салдырган сорулгалары күсөдир хемчеглериниң дугайында мурнакчылар-биле аргасумен солчуп, хураалга чүе чуугалаан.

Чөвүлө хураалдын киргизчилери районнун колхозтарынын болгаш совхозтарынын 1961 чылда социалистик хүлээлгезини хүлээп алган.

Чурукта: студенттер Дмитрий Аристов биле Владимир Ионин кукуруза силосун хойжунун турлаанче сөөртүр дээш белеткен турлар.

Бистин совхоз—чеди чылдын үшкүзүндө

СЭП ТК-нын январь Пленумунун шитпирлерин амыдалга дайнык боттаңдыр сорулга-биле бистин «Менегей» совхоз 1961 чылда бедиткен улуг хүлээлгезин алган. Ук хүлээлгезин күсөдириниң-биле чуугалажып көөрүн партия организаастары ажил-агынын бугу алырларына чоруктан. Совхозтун бугу коллективинин хүлээлгезин ажилдап кылырына бугурулганы мурнакчылары, коммунистер, бугу ажилчынар киришкенер.

Ажил-ишчилер хүлээлгезин алырда эрткен чылдын дуржулгалын база өөренип көргөнөр. Чижээ, хойжу Куулар Сюрюжан 1960 чылда 100 төрүү хойлан-на 140 хураганны камгалап алган. Чеди чылдын үшкү чылында 100 хойлан-на 150 хураганны докуртарын, хой бургуундан-не 3 кг дүктү кыргызын ол күлээнген. Хаваа ажаакчымыс коммунист Валентин Чудаков бо чылын бир муң хаваананы күрүнеге садары-биле сенирттир азыраарж хүлээнген. Эрткен чылын инек бургуундан-не 2506 кг сентту саап алган Матриона Хромченко бо чылын бир инектен-не 2800 кг сентту саарын хүлээнген болгаш январь, февраль айларда бир инекке онааштыр 410 кг сентту саап алган.

Механизаторлар П. Пикалов, В. Капылов эрткен чылын кукурузанын бир гектарында-на 480—501 центнер ногаан массаны алган болгаш бо чылын кайымы-лаа 150—150 гектар чегре кукуруза тарааш, бир гектарда-на 500 центнерден куду эвес ногаан массаны алырын хүлээнгенер.

Көдөз ажил-агы ажилдакчыларынын алган хүлээлгезинге үнөзди-лээш, курларыларын болгаш арга-

ларын санап көргөш, совхоз бо чылын мал болгаш чер ажилынын талазы-биле мындыг хүлээлгезин алган: бо чылын бода малды баш санын 2760 баш, оон иштинде инектерин—1124 баш, хойнун—7000 баш, хавааны—1030 баш, жусту—3000 баш чедир өстүрер. Малдын продуктуун күсөдириниң сорулга-биле саар ийи бургуундан 2200 кг сентту, бир хойлан-на 2,3 кг дүктү, төрүү даргагадан-на 80 чургаларын алыр. Оон-биле кады 100 төрүү инектен-не 80 тонна ээти, 100 төрүү хойлан-на 110 хураганнарын, кол төрүү хаваа-нардан 14 баш, чамдык төрүдөр дарвалардан 6 хаваа олгун алган турар көрдүнгөн.

1961 чылда биске тарылга шөкү 19,500 гектар чедер, оон иштинде тарала культурулары—15,000, картофель—250, кукуруза—800, чигир сөйлөзү—40 гектар болур. Күрүнеге 8500 тонна тарааны, 410 тонна ээти, 1100 тонна сентту, 17 тонна дүктү, 60 муң дагаа чуургазын, 800 тонна картофельди болгаш 700 тонна чыгы ногааны садар.

Алган хүлээлгезиниң күсөдирини организаастары—кончут улуг ажил бистин мурунууста тургустунган. Мычангаш совхозта партия организаастары партиянын ажил хураалдарын кылды, анаа бугурулганы чуугала ажилдарын чуугалажып, агитаторлар-биле ажилды күштедирер турар. Партия организаастарында үш агитколлектив бар, мында 50 агитаторлар, үш партконтроль комиссиясы база тургускаш. Лекция, беседаларга мурнакчы дуржулгаларны чижекке анирди, ай санында соцчарыштын түнелдерин үндүрүп, оуну бугурулге хураалына чуугалажып, дожузап турар.

Комсомолчуларнын хүлээлгези

Совет Эвилелинин Коммунист партиянын ээлчеглиг ХХII съездине күш-ажыкты белетки ужуражыр дээш Балтазында механизация үчүлгезинин комсомолчулары болгаш аныктары бо чылын 1500 мштарын тарып олуртуп хүлээнгенер. Оларнын аразында иштер Күжүгет, Маадар-оол олар 10—10 мштарын олуртуп сорулгалы боттарынын мурнакчы салып алганыр.

1961 чылдын часкы тарылганын илеткейлиг кирир дээш комсомолчуларын бежен хуузу Таңдынын «Тилелге» совхозунун хову шөлдерине барып ажилдаар, а унчелин сургуударынын дөртүк бөлүу тайгага тудуг ыяжын белеткээрлер.

С. НАСЫК-ДОРЖУ, «Менегей» совхозта партия секретары.

ТАНДЫДА ҮРЕЗИН СОРТТАРЫ ШЫЛГААР УЧАСТОКТА

Шөлдерин унш-дүмүттүн доктаашаан камгалап тургузар сорулга-биле люпина деп ситенин моон солгаар чедимчидилгеге ажыраары-биле өстүреринче бо чылдан эгелеп кирер.

Люпина деп ситен малга чедимшиг ногаан чөм болурулган аягыда, тергенин эки чедимчидилге болур. Бо чылын оон «Бениковская» дээр сортуун улуг эвес шөлге шөп көргө, 347 центнер дүмүттү берген. Мычангаш бир гектар чедер алдыгын люпинаның дүмүдү 40 тонна едетки солуп

турарын көргүскөн. Үрезин сорттары шылгаар участок областын байдалына эң тааржыр люпина сортуун тываары дээш бо талазы-биле чогуур дуржулгалыг чедирже чыгыны кириген.

Тандынын сорттар шылгаар участогу болгаш «Кызыл партизан» совхоз люпинаны ам бар сортуун бо чылын тарааш, оуну дазыл системасында болгаш ногаан массанын кээндектерин чедимчидилгеге ажылаарынын эң баштайгы шешелдизин чорудар деп турар.

Районнун көдөз ажил-агынын мурнакчыларынын хураалынын үезинде. Чурукта: «Тилелге» совхозтун анык саачымыс Ондар Херел мурнакчыларнын мурунга чүе чуугалап тур.

Беш чылды— дөрт чылда

ПРАГА. СЭТА-ның корреспондентия М. Никиточкинин дамытылган бөдә: социалистик уауу бараанын бүдүргөни шалымын-биле кыгжып тургаш, көдө ажал-агыл талзы-биле беш чылда 4 чылда күөсөдөлгөн, ычанган көдө ажал-агыл бүдүргөни 1970 чылда уаууру денелениг чеди күдүрэленир— деп мындыг кыгжымнын адалыг көдө ажал-агылнын каттышан кооперативтеринин У съездин март 23-те Прагада ахтылган.

Көдө ажал-агылнын каттышан кооперативтеринин моон мурунда районнарга болган конференциялардан сөнгүттүргөн 1.500 ажыг төлөөлөр турган болгаш дыштангыларын Ю. Фунг аттыг партиянын съездилер ордуунда чыгалан. Олар—кооператив ажал-агылдарын эң дөөрө уаууучулары, белик дүктөрүн мастерлери болган мурунгалы малчынар, агрономнар, механикаторлар-дыр. Ол шыкша залчылар—СССР-нин көдө ажал-агыл министрлинин оралкычы К. С. Назаренкога удурук совет төлөөлөр база социалистик өскө-дээ чурттарынын төлөөлөрү съездиле өдүрүп турар.

Чехословакиянын Социалистик Республикасынын көдө ажал-агыл министри Л. Штругал уауу илеткелди съездиле кылган.

Аньхойнуң ховуларында

Чавызыл шытыган кара булуттар болгашын дилчек уштары-биле бакчыларын дээрлеринге дээр чавызыл таварыл эртти турган. Чавы дымрады турган. Эртең дам бажыда бистинг самолётувус Шахайнын элдоромунда кадурутлеш үтүкөн. Хуэй коорайга чедир бүгү орутук хавен дег ак булуттары эртти жууруп келди. Бичаарга самолёт бичина салтыне каагы, оон сонда ол дүргөнүн эмч жетишкан аздоромуну бетчинус оруу-биле маннамышкан хөвөр.

Бистер Чаоку деп улуг көдөр оюгу чүтүдө бежен километр черде ордулашта турар бургу Хуэй коорайга чедир келгенни о ол болган. Коорай ий му ажыг чыл туруп келген. Ам Хуэй—Аньхой мөжунун төвү болгаш чазагал оруктарынын белгилер. Демар орук шүгүм оу согу күгүлдөр Пекин-биле болгаш муруну чүгүлдөр Яньчи хөм-биле харылдаштырып турар.

Баарында белик эвес тейлерин артында кара болгаш кызыл сарыг үш дүргөткөп үнүп турар. Ол дээрде улусчу эрге-чагырганын чыдарынын иштале Хуэйге туттуган металлургия комбинатынын хоолайларында үнүп турар шы-тыр деп бистин үдөп чораян шыт тайылбырлар. Хуэй металлургия коорайны апар чыдар деп олар чугаалады.

Орукка автоматизация болгаш тергелер үргүлчү таваржыр бол-

СОЦИАЛИСТИК ЧУРТТАРДА

ду. Ийи болгаш үш кагыт чаа бажыларнын аразында эрги, болуучан үезин чурттал эртин турар коу бичин бакчыгагыштар тургустурган. Ол дээрде эрги Хуэй-дир, ол ус-дарганынын болгаш бичин салдыжыларнын шаандагы кээри-талдары-дыр, ам ол кватталар-ты таварыт чаа Хуэйже—Фабрикаларынын болгаш заводдарынын чаа туудулар болгаш ажалын суурлары, институттар болгаш школалар коораймыче, клубтар-нын, театрларынын болгаш парктарын коораймыче ам асфальталаан орук шөйдү чоруткан.

Каш минута болгаш, шаандагы бакчыларын оруктагы тыптал келген Хуэйнин кол күдүмчүзүгү чеди келди. Манча машиналар каш-дээ одуругалдыр чоруп болур. Делген троллейварттеректерин болгаш платформанын жогаан бурулери-биле хөм жылтыганын. Уауу маганисини чарладары каракка көчүт көсүкү, чазак-чагырга бакчылары, почта, телеграф оналанып турар.

Хуэйде улуг өскерлишкиснер болган деп чугаалаары четпес, ол мырыңай өскери берген. Чуртту хостарынын мурунда 50 миң кижи чурттакчылыг бичин коораймыч улутурунчу улуг төвү болу берген, оон чону чуртты миллион ажып турар. Эрги Хуэй-нин дугайыа чүгө эрги күдүмчүлөр болгаш коорай партиянын чавыда ирак эвесе дүрээс хөсүм кылды ширг чавычынын тураскалган тураскаалдар салдырып турар. Хуэйлик хосталарынын муруну чарымыда аңаа үрүмкө бүдүргөлөргө ажалып турган ийи муңдай ажыг ажалчынар санаттынын турган. Ам ажалчыларнын саны 120 муң ажыг кижи болуп турар.

Коорайнын бүдүргөлери канын, прокаты, шойву, тыг чок хоолайлары, станоктары, электр болгаш радио дегилерин, механиктыг наостарын болгаш өскө-дээ продукциянын чуртка берип турарлар.

Хуэйде чурттага тудушкуну дугар тем-биле чоруп турар. Коорайда чурттага тудушкуну 400 муң дөрбөтин метрден дөрт миллион дөрбөтин метр чедир улгатакан. Хуэйде 16 дээди өөрделге чертери, 31 ортумак школалар ажыттыган, эмелге алабан черлерини четкини калбарган. Он-он клубтарынын болгаш библиотектарынын, театрларынын болгаш кинотеатрларынын эжикиери ажыкчы чоңаарга ажыттыган.

...Бистер мөжунун согу талзыне эеп чанып олур бис. Вагонна сонгазында көөргө, суугу рик шөлдери, ак-көк хөлдөр болгаш дээр хавазына чедир адырыкталып шыгунга хөй саны буталар база катал каранын эртин турду.

А. ПЕЛЕВИН.

бээр, а каа чылдарда хүнге чирткен хуу хову апар турган. Ычан он-он муң кижилер сутта алышкан суурлардан деина чоруптар ийиле азы азиден тигелеш чардыгалы берген малгагыш черин кыры-биле чуртту өскө черлеринче тояп базыл чоруптар турган. Агаар-бойдус багай болган чылдарда тараачынар улуга чүдүп, хөй-лө дуза дилеп турганнар, эргинин чаңчылыг бугаар алырга улуга чавы болгаш хөмлер чагытыр чүөс дилди турган. Ычанга-дээ олор дошкун үзүкүн бичина көрүп карбайлар. Кижилер чүө-чүө чылдарын иштале бойдушту күжүн чагырып ап шыдан чадааннар.

Ам Хуэй хөмня эринде гидротехниктиг тудушкуну чорудуп, чагыс аай ирригациялык системаны тулуп турар. Улуучу эрге-чагырганын чыдарынын иштале чүгө Хуэйнин согу чүгүнде ордулашта ниити үзүну 90 муң километр хире улуг, биче хөй саныг буталарын каскан. Хөминг бассейнинде улуг гидротехниктиг тудушкунарын тургускан, чүд диле Саньхэ хөмө шлошту, Фозылым дагыларында суг шыгжымын, Хуэй хөмни бодунда улуг шлошту болгаш өскө-дээ тудушкунарын кылган, Хуэйде улуг шлошту тудуу эртен чылын күзүн доордуган.

Банбу коорай чаныга Хуэй хөм шлошту тутканында хөминг сууну деинде дика белир болгаш 11,5 миллион му ажыг шөлдү сугтарар арганы бээр. Ол шлох дээрде ордулаш черин хөмөринде туттуган Кыдатта дөрт улуг шлохтерин бирээзи болур. Ол шлох 336 метр узун дүртү-биле шөйдү чоруткан, демар-бетин тууду болуп, хөминг кызыл да турупкан. Оон ирак эвесе мында туткан гидротехностацияны бажыны көстүп турар Хуэй хөмгө болгаш оон адырыктарыга суано чорудурун байдалдары дика эжижээр.

Бис шлошту чылым кырыга үнүп келдик. Аламыста кызыл суг шуурап чымыр. Суг көвүктелди, оон орунга кижинин күжүлү тургускаан моондөкө калчалык-биле шурадым, ол моондөкө күш чедип чаваш, оон инай агып чоруптар болду.

...Бистер мөжунун согу талзыне эеп чанып олур бис. Вагонна сонгазында көөргө, суугу рик шөлдери, ак-көк хөлдөр болгаш дээр хавазына чедир адырыкталып шыгунга хөй саны буталар база катал каранын эртин турду.

А. ПЕЛЕВИН.

М. ТАЛЬ—М. БОТВИННИК

МОСКВА. Шыдыраа талазы-биле делегейин бирги чери дээр удуг иезгөринин маргалдазынын бешки салы март 24-те болган. Ботвинникти мурунда агы-биле ойнаан ийи салгылары шыкша ам база Нимцовичини камгаланып ойназынар. 11-ги көшкө чедир бо салгы үшкү салгы шыкша уламчылап, эге көштерде Ботвинник бичи артык байдалдыг турган. 11-ги көштүд соонда эск-чөмчөп салыгын мурункуудан өскээр уламчылаан.

Улуг харым көште Таль 50 минут боданга. 15 көштерге Ботвинникти боданга шыгы Тальдин ийи катал эвеш болган. 18-ин көште Таль хөминг саналаан, оун Ботвинник чөмшөөрөө. 22-ги көште мерселерин солукша болгаш туруш эрай бөдүңчүл, ден байдалга көргөн.

Делегейин эң күштүг шыдыраачыларынын салгы удуг соудурунда одам өсүткөн. Совет болгаш даштык парлаганын оон корреспондентилери гроссмейстерлерин көштерин пресс-бюро-дан дүргө дымчыдып турарлар. Таль биле Ботвинникти салгыны шыдыраачы эң удуг тускай эргелик дери хайгарар өнүрү турар.

Эстрада театрынын залыга болган бо салгыны Шейнонун сая министр, даштык керектер болгаш камгалал министрствозунун парламент секретари Феликс Динес Бандарвайке база көзү көргөн. Пресс-бюрога болган көргөн. Пресс-бюрога болган шыдыраачылар-биле беседата дээр Бандарвайке база кирешкен.

Чурукта: М. Таль (солгай талазында) биле М. Ботвинник.

Фото В. Масдрокотву СЭТА-ның фотографикасы.

Кубага удур үүлгөдүшкүн

ТАВАНА. (СЭТА). Америк информация агентилеринин дындадыларын билдинип турары болза, контрреволюстуд идегетер Кубаның «президентияны сонгулазы» Вашингтонга эрттирген, аңаа куба революциянын эң каржы дайымын Мирво Кордонун сонгаан. Ол идегет болууну эзгөчөндө Кубаның «тур чаазанын» премьер-министринин албан-хуулазгалын Антонио Де Варонага сүмөлөө.

«Каль» соуду ол аңууч-чөндөгид үүлгөдүшкүнүн дугайын мында деп бижээ: ол ийи идегетер ажил төлөвирин шуут-ла Вашингтондан алдырар, Ычанган «чангыс элтин чаазан» Вашингтон-биле дөлу үүлгөдүшкүнүнү туртузуп турар. Чазак болур тыладе, оларга чүгө ийи-ле чүдүлөр: улус болгаш чер девискар чедишпей турар. Иччалла-дээ оларын ажил төлөвир бар-дыр.

Шенелделерниң уржуу

ПАРИЖ. (СЭТА). Чөвөри харлыг францу солдат Жан Ботон шөлдө алгаш, Ла-рош-Сюр-Лон коорайга (департамент Вандеа) чанып келген. Чангыс-ла тоңгам, ол аар аарыга таварышкан, мөчүй берген. Жак Ботон Регганда (Сахарада) шенеде шүгөтө шериг албаны эртин турар болган мында француз атомнуг чөпсөкти шөнеп турар деп билдире бөөргө, «еген кижини медицина талазы-биле кезип көөр чорук оңа байдалдыг апарган. Эчилер лейменна деп аарыг-дыр деп тодарадиттары биле-ле, эрге-чагырды ол кижини база катал белиш тургаш шинчирин шериг эчилдерине дааскан (ол аарыг атомнуг радиациядан болур). Ол шинчилешип колдузу-биле чажыт кылдыганын паралага айткан.

Регганда атомнуг шенеделерин аймылдыг уруктарын хөй-нигинде чыгар деп көздүдүр-ле оралдыжып турар чорукту депшилетип паралага илереткен. Ону кезип шинчилешип түнелдерин чоңа шуут чарларын солуннар негез болгаш Жак Ботон амы-тынны атомнуг чөпсөкти бүдүреринче чүткүдөн шыкынган деп дөртү-биле демдегелен.

Францу парламентиниң кезигүүнү коммунист Пьер Ивон шериг министрден атомнуг шенеделерин соксадырын негезен.

Шпейдельди Вашингтон шаннаан

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентиледик дындадымын Бугтар алдыра, НАТО-нун Европаның төп девискаринде кургаг чер шериниң командьалакчысы— гитлержи генерал турган Шпейдель америк шеригниң «Ачы-хавыязы дээр» деп легионержи ордени-биле шаннаткан. АКШ-тың Европада чөпсөкти күштериниң командьалакчысы генерал Брюс Кларк ол ордени Шпейдельге президент Кеннедини мурундан барып тывысқан.

Өлүм садыглакчылары

ЛОНДОН. (СЭТА). Англия болза НАТО талазы-биле бодууну эвелекчелеринге, эң малагын Барымы Германияга чөпсөктер салдырымы хөминг талазы-биле АКШ-биле чедишкенин чаржалашыр дээр бүгү дөм чөпсөктөрүн ап чорудуп турар.

«Дейли телеграф» солууну хайгарачымынын дындагыны болза: майын 26-да Париже ажыттынар чөпсөктөр делелегенине «Блю vote» дээр англи снород бир-ле дугарында көргүстүнер. НАТО-нун шериглери ол снорядты америк ракетта «Сауджентиден» артык деп көргөш, эң сегелиншикне алыр боор деп Англия кордал турар.

«Блю vote» дээр снорядтын Париже делелегени болза ол снорядты Американын талазында шыгыны удурлашышкынар болуп турда-ла снорядтын талазы-биле кампанияны эзеги болур» деп хайгарачы демдегелен.

ЭМЧИНИН СҮМӨЗИ

Кара эм дугайы

Кара эмнер дугайында аңы-бүрү бодалар болган чугаалар барын кижи бүрүзү билдир-ле болгай, а оларын кадыг таварылгаларда, канчаар ажылдарынын дугайында база-ла чүдү-бүрү сүмөлөр бар. Оларын чамдыктарын медицина ажылдакчылары өөренип өөргөш, канчаар ажылдарын тодаразды, аарыг кижилерин эмнээринге көргөлөп турар. Моон чөмөгүнө чойган чөвөрөөн, оон чүгө, сымн мыйзын, ыт-калин, шугар-ошту, оргалдаын, халды болгаш терек моңурагаларын айттып болур.

Устуна айтыккан үнүштерден эртем бөзү-биле алдыган эмнерин аңы-бүрү аарылгаларга уду чоругу хөмчөлөш, колуксазын таварыштыр, кааж, каажы таварылгаларда, канчаар ажылдары шинчелетинген, ам калбаа-биле ажылгал турар.

Сыны мыйзынын ханын чижекке ал көрөзүнөр. Казырган сыны мыйзынын ханында тускай арга-биле алдыган эмни лавторкин дээр, эмнин ол адына «плато» («сымы») болгаш «крия» («ылгалар») деп лавта сөстөр кирер. Пантокрини ээти-мага бол ниити суларан бөксөра-нында, хан эвөөкүндө, иеза системамы коңжал суларазында, божаан хөмөгө кижилер хөй хан чидиргенде ажылдарга эие таварычылгы дузын недирип турар. Пантокрини медицинада ижер-дээ, сымкыртыр-дээ кылдыр кылып, аңаа дүүштүр бүдүрүп үндүрүп турар.

Сыны мыйзынын ханында алдыган эмнер медицинада чүгө 1966 чылдан бээр ажылдала көргөн болза-дээ, чоң оун дика үр үдөл бээр аңылгал келген деп чүө билдирер. Ижеринге кылган пантокрин 30—50 грамм хире хөмчөлөш шинделер куттуган болур болгаш ону ортумак-биле 30—40 дамылал бир күнде үш катал ижер. Пантокрин чырыкка болгаш чылгыга үрел бээр чүө болганда, карангы, сериян черге шыгжал турар.

Шагар-ошту база-ла эмнениринге ажылгал чораян. Иччалла-дээ хандыг аарылгал үезинде канчаар ажылдары улуска тодаргай билдирмес турган. Медицинада ону өскөдө, бүрөктерден, уругу савазында хан тектүшкүненин үезинде хан доктадыр эм кылдыр ажылгал турар. Колдуунда-ла кадырган шагар ошту чедирип шай шыкша хаймылдыр-гаш, улуг омазгал бар хун үш катал ижил турар. Шагар оштуу састаында «С», «К» витаминер көмүгү хөй-биле туруп турар.

Кара эмнерде калбаа-биле билдингир азыг өдү, тооргу хиян, хя чүгү дээр өскө-дээ чүдүлөр бар. Оларын аарыг улуска берип турар «Билер» кижилерниң чугаазы-биле алырга-дээ

Редантор Н. С. ШОИГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА БӨГҮН

«ВЛКСМ 30 ЧЫЛЫ» (Улуг залга): «Бичин-драмалар»—9.45, 11.30 шактарда; «Леон Гаррос өнүгүн дилеп чөр»—1.30, 3.30, 5.30, 7.30 шактарда; «Советтик Тыва», «Леон Гаррос өнүгүн дилеп чөр»—9.30 шакта. (Биче залга): Мультипликация—12.30, 2.30 шакта; «Лухашине шуугазы»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликация—10 шакта; «Рыжик»—11.15, 1.15, 3.15 шактарда; «Беш хүн—беш дүн дургузунда»—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мерген-Марья»—11 болгаш 1 шакта; «Шемээнин хүн»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

СОГУР МУЗЫКАНЫ деп кинону көрүөр

Судно тудугжуларынын тиилелгези

ВАРШАВА. (СЭТА). Глянскы-нын судно тудучулары март 23-те бүдүргө талазы-биле улуг тиилелгени демдегелен: 19 муң тонна суг шыкырлыг чаа суднону сүткө эжиндирип кирген. Ол болза аңаа кылган судноларын 308 дугары-дыр. Глянскынын судно тудучуларынын алдыгыг күш-ажылынын түнелди болза ниити шыкыри 1 миллион тонна 308 суднолар ол-дыр.

Тангыт-ла 13 чылдар мурунда—1948 чылдын март айда—«Олива» деп баштайгы судно кылдыгаш, польша судно тудушкунунун эзеин салган. Ам Глянскынын судно тудуу бүдүрүлгө—делегейи эң улуг бүдүрүлгөлерин бирөөн апарган. Бүдүрүчү күчүзүнүн талазы-биле ол капиталдыг чурттарынын илчиды дика хөй бүдүрүлгөлерин ажып эркен болгаш делегейде бешки чери ээлеп турар.

Бүдүргөниң коллективн өнүгү аңгы хөвирдиг

Бүдүргөниң коллективн өнүгү аңгы хөвирдиг, 10 муңдан 19 муң тонна суг шыкырлыг судноларын кылган үндүр арганыг болган. Оон конструктор бөрүзү-дээ 25—35 муң тонна суг шыкырлыг судноларын төлөвлөлдөрип ажылдап кылып турар.

13 чылдар мурунда Глянскы-нын судно тудуу черинге 5 муң тонна суг шыкырлыг чангыс-ла судно кылган үндүргөн. Ам ол черге ниити суг шыкыри 200 муң тонна 40 хире судноларын чангыс чылда кылган үндүрүп турар, а дараазында беш—1961—1965 чылда—ниити суг шыкыри 1 миллион 200 муң тонна 155 суднолар кылдынын үнөр апарар.

«Глянскыга кылдыгаш» деп бижиктиг суднолар Совет Эвелединин, Кыдат Улус Республиканын, Чехословакиянын болгаш өскө-дээ чурттарынын туктарынын алаз-биле эжиндирип чоруп турар.

Апрель 21-де доозар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Март 22-нин эртеинде Кол комитетин хуралын КНО-нун Кол Ассамблеянын XV сессиянын ийги кезезин доостуруну хуусаазынын дугайында айтырымын шинтирел көргөн. Англиянын төлөөлөгчиси А. Кэмпбелл ук хуралга бир дугарында чүө

Лаос патриоттарның тиилелгези

ХАНОЙ. (СЭТА). Дайын чоруду-галарынын дугайында «Лаостун үнү» радиону дындадып турары болза: Муонг-Кассиян муруну талазына Хунга үнөөнүн шериг-лерин кол отрядын Лаостун чазак шериглерин болгаш Патет-Лаонун отрядтарынын чылча шыкылынын соонда март 19-та патриоттар Ванг-Вингтен 20 километр черде Фа Танг дээр бижылгалды ээлепкен. Банг-Вингче делешкен үнөөнүн шериг-лерин патриоттук шериглер сүрүп бар чорудур.

Синг-Буантыг муруну-чөөн талазында фронтта чазак шериглери чугаалыган. Кол Ассамблеянын XV сессиянын ажылын дүргө-не доозар болза эки деп саналаан. Комитеттин даргазы Бөвэдинин савала-даанын дөүгүлөр. XV сессиянын ажылын апрель 21-де доозар шинтир чангыс үн-биле худэп алдыган.

Англиянын общиналар палатазында

ЛОНДОН. (СЭТА). Националарын дем-каттыжышкынындан Муруну-Африка Эвелединин албан бөзү-биле үнеринге шалтыктаар дээр Англиянын премьер-министри Макмиллан бүгү хөмчөлөрүн күненин-кинерин кылбышаан. Общиналар палатазына март 22-де чүө чугаал-турган, оон делегезия болза: Муруну-Африка Эвеледин дем-каттыжышкынындан март 31-де үнгер сонда агып турар турар өрнүдиги байдалы «тускай хуусаалыг үеңи дүргүзүндө» хөвээр арттырар соору-галыг хөйүлү төлөвлөлдөп англи чазак кинеро деп турар. МАЭ-ниң чурт-

АКШ-та „тайбың марыжын“ белеткеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бо неделяда «тайбың марыжын» эрттирер дээни Нью-Джерси штаттыг губер-натор Роберт Мейнер болгаш сенатор Гаррисон Уильямс (Нью-Джерси штаттан демократ) чүдүдүт деп көргөнер.

Ол маршеа муң-муң кижилер кир-жир. Ол марштын киржикчилери Нью-Джерсиде агаар шериниң база-зызында эгелеш, 109 миль черин эрткеш, КНО-нун Нью-Йоркта турар бажычыга баргаш, аңаа апрель 1-де массалыг чыскаал кылдыр.

Ядролуг политикамы угаангыр чорудары дээр демиселдин национал комитетинин талаакчылары, чамдык профвеледлериниң кезигүүнери, чүү-бүрү студентичи болгаш шажыкчы организацияларынын төлөө-лөкчилери ол маршка киржир.

Нью-Джерси штаттын губернатору Мейнер ядролуг политикамы угаан-гыр чорударынын демиселдин на-ционал комитетиниң Нью-Джерсиде салбырынга чагаа чоруткан. «Тай-быннын марыжына» ийи-биле бай-ыр чедирген. Ийи өн айттыкчы болза: «Моон мурунда үедерде дай-ыннын ханыг үүлгөдүшкүнине-ринге чедирип турган айтырылгыны тайбың бөзү-биле шинтирээринин аргазыне ак-сеткилдиг кижилериниң чүткүдүнүн улуг салдарымын кижи бүрүзү бөдү билшп көөр апаар. Яд-ролуг чөпсөкти тургусканынын ужу-рундан дайын дээрде болдунмас чүүл апарган. Бистаң удузвустун өскө арганыг дугайын бодарыныче кыйгы-рып турарымыс көчүтү эки-дыр.

Сенатор Уильямс база-ла ийилер чоруткан чагазында мында деп ме-делгелен: «Мен бодарыма бүгү де-легейде тайбың дээр демиселчилер боттарынын үнүн төөп көөрүн чеди-п алыр учурагү».

Чурукта: Англиянын далай полициячыны катер-лери ол суг алаа-биле чорур хөмни «камгалал тур-лар». Олче бир удурлашычы хөмелер бар чору. Фото Ассошиэйтед Пресстин. (Чуруктуу фотогелеграф дэмчиштыр хүлээп алган).

Англи улустун тура-соруунга удуу англи чазак болза Холи-Лох деп далай шөвөгө атом-биле хөдөлүр болгаш суг алаа-биле чорур бөлүк хөмелерин турумчуп бактарын чөмшөөрөн, Ычанган атом-биле хөдөлүр болгаш суг алаа-биле чорур баштайгы «Патрик Генри» дээр хөмө шотланд шөкө Холи-Лохка мартын 8-